

kamenički župnik Ivan Vožar. Začretni dekanat sastojao se od 12, ili vjerojatnije 13 župa: Sveti Križ Začretje, Konoba, Zabok, Radoboj, Krapina, Pregrada, Desinić, Kostel, Jesenje, Komor, Krapinske Toplice i Vinagora. Ispuštena je Peršaves, vjerojatno tiskarskom pogreškom, jer se nalazi u prethodnome i sljedećem popisu. Podarhiđakon je bio začretni župnik I. Krizmanić. Godinu dana kasnije, na samome kraju XVIII. st., Zagorski arhiđakonat bio je podijeljen na ista tri dekanata, ali s izmijenjenim nazivom trećega kotara – Gornjozagorski dekanat, koji u potpunosti odgovara prijašnjemu Začretnom. *Zagrebački kalendar* za 1802. nastavlja s trodijelnom podjelom Zagorskoga arhiđakonata, a Zlatarski je dekanat povećan za župu Orehovica. Slično se dogodilo i s Kameničkim dekanatom koji je povećan za župu Jesenje, koja je do tada bila u Gornjozagorskome dekanatu. Gornjozagorski i Začretni dekanat neprestance izmjenjuju nazive, ovisno o sjedištu arhiđakona, pa se u *Kalendaru* za 1802. ponovno javlja naziv Začretni dekanat. Podarhiđakon je bio začretni župnik I. Krizmanić. Začretni dekanat sačinjavalo je 11 župa: Sveti Križ Začretje, Konoba, Zabok, Radoboj, Krapina, Pregrada, Desinić, Kostel, Komor, Krapinske Toplice i Vinagora. Izostala je župa Jesenje, koja je pripojena Kameničkomu dekanatu, a župa Peršaves potpuno je ispuštena, jer nikada nije ni zaživjela. Dakle, na početku XIX. st. ustalila su se tri dekanata u Zagorskome arhiđakonatu, koji će tek u narednome razdoblju dobiti svoje stalne nazive. To će prvi put biti vidljivo tek u *Zagrebačkome kalendaru* za 1820, koji donosi podjelu na tri dekanata: Belečki (prijašnji Zlatarski), Bednjanski (prijašnji Kamenički) i Krapinski (prijašnji Gornjozagorski ili Začretni). U Belečkome dekanatu nalazi se osam župa: Zajezda, Mihovljan, Belec, Lobor, Zlatar, Konjščina, Mače i Orehovica. Podarhiđakon je bio Josip Markulija, župnik u Zajezdi. U Bednjanskome dekanatu nalazi se sedam župa: Bednja, Lepoglava, Višnjica, Kamenica, Klenovnik, Cvetlin i Jesenje. Podarhiđakon je bio bednjanski župnik Salezije Sakač. U Krapinskome dekanatu bilo je popisano 11 župa: Pregrada, Sveti Križ Začretje, Radoboj, Krapina, Zabok, Konoba (Petrovsko), Krapinske Toplice, Desinić, Kostel, Komor (Bedečkovčina) i Vinagora. Podarhiđakon je bio pregradski župnik Josip Tuškan. Nazivi kotareva bili su ustaljeni i u tome smislu nisu više bili odlučujuća sjedišta podarhiđakona. Manja promjena zabilježena je 1839, kada su Belečki i Bednjanski dekanat ostali nepromijenjeni, a u Krapinskome se dekanatu nalazilo samo devet župa: Komor, Konoba, Kostel, Krapina, Pregrada, Radoboj, Krapinske Toplice, Zabok i Sveti Križ Začretje. Župe Desinić i Vinagora bile su dio Taborskoga dekanata unutar Vrbovečkoga arhiđakonata. Ponovno je malu promjenu donio *Shematizam* za 1882: Bednjanski i Belečki dekanat bili su u istome opsegu, dok je Krapinski dekanat ponovno bio smanjen za dvije župe: Kostel i Pregradu, jer su se one tada nalazile u Vrbovečkome arhiđakonatu.

Na prvoj sinodi Zagrebačke nadbiskupije, održanoj 1925, crkveni su kotarevi ili dekanati u cijeloj nadbiskupiji obnovljeni, pa tako djelomično i u Zagorskome arhiđakonatu. Dok Bednjanski i Belečki dekanati ostaju istoga opsega kao i do tada, Krapinski su dekanatu pripojene župe Luka i Veliko Trgovišće, koje su do tada bile u Vrbovečkome arhiđakonatu. Nakon što je 1963. osnovana nova župa Đurmanec, Krapinski se dekanat s njome povećao na deset župa. Povećan je i Bednjanski dekanat za župu Vrbno, koja je osnovana 1965, odcjepljenjem od matične župe Bednja. Odlukom zagrebačkoga nadbiskupa Franje Kuharića 1981. dotadašnja dva arhiđakonata, Zagorski s trima dekanatima (Bednjanski, Belečki i Krapinski) i Vrbovečki s dvama dekanatima (Taborski i Tuheljski), spojena su u Zagorski arhiđakonat, ubrzo nazvan Zagorsko-vrbovečki arhiđakonat. U posljednjem *Shematizmu* iz 1996. velike i još nepodijeljene Zagrebačke nadbiskupije među 13 arhiđakonata nalazi se i Zagorsko-vrbovečki arhiđakonat, s kanonikom i pomoćnim biskupom M. Culejom na čelu. U njemu je stanje, u odnosu na ono iz 1981, samo neznatno promijenjeno. To se odnosi na sam naziv arhiđakonata, koji tada ima dvojni naziv, Zagorsko-vrbovečki. Bednjanski je dekanat ostao isti sa

svojih osam župa, dok se Belečki dekanat povećao župom Zlatar Bistrica, osnovanom 1994, pa ima devet župa. Isti su ostali Krapinski dekanat s deset župa, Taborski dekanat s osam župa i Tuheljski dekanat sa šest župa. To je stanje dočekalo osnivanje dviju novih biskupija: Požeške i Varaždinske biskupije, odcjepljenjem od matične Zagrebačke nadbiskupije 1997. Tada je cijeli Bednjanski dekanat s osam župa izdvojen iz Zagorsko-vrbovečkoga arhiđakonata i postao je sastavnim dijelom novoosnovane Varaždinske biskupije. U Zagorsko-vrbovečkome arhiđakonatu ostala su četiri dekanata: Belečki, Krapinski, Taborski i Tuheljski.

Budući da se Zagrebačka nadbiskupija 1997. našla u novim granicama, bilo je potrebno preustrojiti njezine upravne jedinice. Stoga je odredbom Nadbiskupskoga duhovnog stola 2001. oblikovano sedam arhiđakonata, umjesto prijašnjih trinaest. Nakon kratkotrajne uporabe dvojnoga naziva, Zagorsko-vrbovečkoga arhiđakonata (1981–2001), njegov je drugi dio otpao i arhiđakonat se ponovno zvao samo Zagorski. U njemu su se, osim triju dotadašnjih dekanata s izmijenjenim nazivima (Krapinski, Tuheljsko-pregradski i Zlatarsko-belečki), našla i dva nova dekanata: Stubički, koji je dotada bio sastavni dio Prvostolnoga arhiđakonata, i Zaprešićki, koji je osnovan dijelom od župa Susjedgradskoga i Stubičkoga dekanata unutar Prvostolnoga arhiđakonata, a dijelom od župa Tuheljskoga i Krapinskoga dekanata unutar Zagorsko-vrbovečkoga arhiđakonata. Osnutkom Bjelovarsko-križevačke biskupije i obnovom Sisačke biskupije 2009/10. dogodila se ustrojstvena promjena na razini Zagrebačke nadbiskupije, ali ne i na razini Zagorskoga arhiđakonata, oblikovanoga 2001, koji je u cijelosti ostao unutar Zagrebačke nadbiskupije (→ župe, dekanati, arhiđakonati, biskupije).

S. RAZUM

zagorski betlehem → jaslice

zagorski cug, lokalizam za vlak što povezuje Zagorje sa Zagrebom. Odras je višestruke povezanosti zagorskoga stanovništva vlakom i željeznicom sa Zagrebom. Uvriježio se već nakon Prvoga svjetskog rata, u razdoblju ubrzanoga razvoja zagrebačke industrije, kada su znatan udjel u radnoj snazi činili radnici iz Zagorja koji su svakoga jutra putovali vlakom u Zagreb, a poslijepodne se vraćali natrag. Isti način prijevoza koristili su i zagorski učenici zagrebačkih škola kao i prodavačice iz Zagorja, »kumice«, koje su u košarama nosile domaće proizvode (*sira, putra, vrhnja, mleka, jajec i krumpira*, stih iz pjesme → Lepe ti je Zagorje zelene) na zagrebačke tržnice. U svim je zagorskim mjestima uz željezničku prugu mnogo ljudi bilo zaposleno na poslovima održavanja pruge (tzv. *štrekari*) i prometovanja vlakova, a u pojedinim obiteljima više je naraštaja egzistencijalno bilo vezano uz

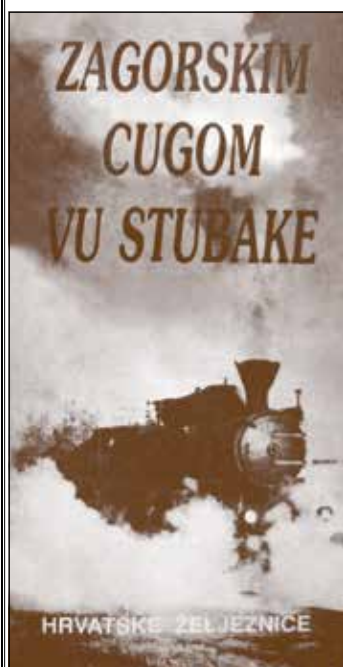
ZAGORSKI CUG,
OBNOVLJENA
LOKOMOTIVA
IZ 1916.

OKO 1920.

LJUDI NA TOČKOVIMA, RUDOLF SREMEC, 1963, KADAR IZ DOKUMENTARNOGA FILMA

ZAGORSKIM CUGOM VU STUBAKE, REKLAMNA KNJIŽICA, ZAGREB 1992.

željeznicu. Tradicija svakodnevnoga putovanja kratim zagorskim cugom nastavila se još i većim intenzitetom nakon Drugoga svjetskog rata, a održala se i do današnjih dana.

Vlakom se putovalo i u obrnutome smjeru, iz Zagreba u Zagorje, primjerice na izlet u Stubičke Toplice. Na toj relaciji prometovao je 1992. muzejsko-turistički vlak Hrvatskoga željezničkog muzeja. Za tu prigodu obnovljene su bile dvije parne lokomotive, pet putničkih vagona i jedan vagon-restoran. Lokomotive su građene 1915. odnosno 1916. u tvornici lokomotiva Mađarskih državnih željeznica u Budimpešti i mogle su postići brzinu do 75 km/h. Vagoni su izgrađeni 1930, obnovljeni 1950. i ponovno renovirani 1988. Osoblje vlaka nosilo je službene odore koje su bile replike originalnih službenih odora Mađarskih državnih željeznica kakve su do 1918. nosili željezničari u Hrvatskoj. Vlak je bio namijenjen izletnicima kupcima. Stoljetna tradicija zagorskoga cuga, obvezno s lokomotivom parnjačom, našla je svoj odraz i u popularnoj kulturi pa i umjetnosti.

U povodu 100. obljetnice otvaranja željezničke pruge Varaždin–Zagreb, Televizija Zagreb snimila je 1986. po scenariju Jure Orlovca dokumentarni film *Zagorski cug*. Na Festivalu kajkavske popevke u Krapini 1976. Vera Svoboda izvela je pjesmu *Zagorski cug*, koju je skladao Julije Njikoš na stihove Zlatka Crneca, pjesmu istoga naslova na tekst i glazbu Mihaela Cvrka 1986. snimio je i objavio na istoimeno albumu ansambl Dečki z bregov iz Belca, a u blues-verziji cug su opjevali T. Goluban i sastav Little Pigeon's for Hill Blues, na albumu *Mr. B.* (2007). Slikar M. Mikuljan, koji je kao učenik i student također bio redovit putnik vlakom, priredio je 1996. izložbu osam prigodnih radova *Zagorski cug*, koja je bila postavljena u čekaonici postaje Pojatno. Motivi vlaka prisutni su i u djelima drugih slikara, primjerice M. Skurjenija. U zagorskoj usmenoj tradiciji poznata je anegdota čuvara krava s pašnjaka uz prugu koji su parnjaču opisali kao *šporet teri pelja lomare*.

R.

Zagorski glazbeni festival Krijesnica, festival kajkavske glazbe proistekao 1997. iz radijske emisije Zagorska krijesnica Radija Hrvatsko zagorje Krapina (RHZK), koju je inicirao urednik Ivica Tušek, a uz njegovu potporu uređivao i vodio glazbenik I. Pepelko. Organiziran s ciljem obogaćenja manifestacije → Tjedan kajkavske kulture zagorskom glazbom, pridonosi oživljavanju i afirmaciji tamburaške glazbe čitavoga kajkavskog područja te violinsko-cimbulaških sastava, a koje u romanu *U registraturi* opisuje A. Kovačić.

Prve dvije godine Festival je pod nazivom Birajmo hit Zagorske krijesnice umjetnički vodio urednik istoimene radijske emisije I. Pepelko, a na glazbenim večerima izvodile su se skladbe koje su tijekom godine dobile najviše glasova slušatelja RHZK-a. God. 1999. održala su se dva koncerta u Festivalskoj dvorani u Krapini, uz izravni prijenos RHZK-a, a pjesme su objavljene i na nosačima zvuka. Do 2003. Festival, koji su organizacijski i umjetnički vodili I. Tušek i Tanja Gregurović, imao je natjecateljski karakter, a najbolje skladbe birali su urednici i slušatelji radiopostaja s kajkavskoga govornog područja te stručni žiri glazbenika, članovi kojega su, među ostalima, bili i Marijan Jergović, Šima Jovanovac, S. Mihaljinec, Siniša Doronjga, Ivan Ivančan, Siniša Leopold, Nikica Kalodera, Jelena Balent i Ivan Lamot. Izvođače je 2003–10. pratio Tamburaški orkestar Hrvatske radiotelevizije, a skladbe su se snimale u studiju Hrvatskoga radija. Umjetnički ravnatelj Festivala 2007–10. bio je maestro Siniša Leopold. Od 2010. Festival organizacijski i umjetnički vodi T. Gregurović, a zbog nemogućnosti plaćanja profesionalnih glazbenika na Festivalu nastupaju KUD-ovi.

Održavan uz potporu Krapinsko-zagorske županije i Grada Krapine, Festival je potaknuo osnivanje sličnih festivala na kajkavskome području. Sažima različitost kajkavskoga muziciranja, okuplja male glazbene sastave – tamburaške, violinske i one »alpskoga štih« – a soliste prate tamburaški orkestri zagorskih KUD-ova, primjerice iz Mihovljana i Pregrade. Na Festivalu su nastupali i afirmirani